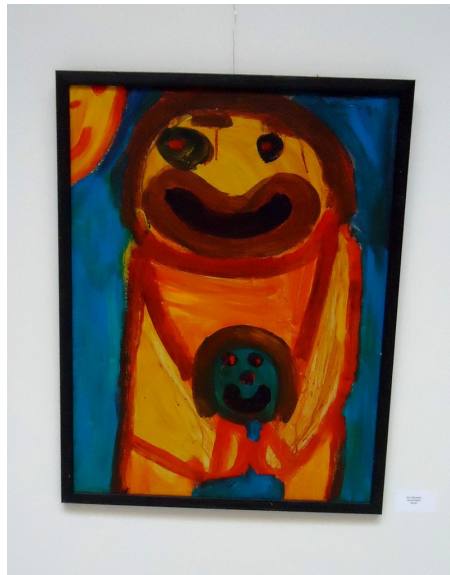

”NE ON TÄYDEN KYMPIN MAALAUKSIA”

Kehitysvammaisten psyykkisen toimintakyvyn
vahvistuminen kuvataiteiden avulla

Opinnäytetyö

3.12.2010

Jyväskylän ammattiopisto

Lähihoitajakoulutus

Vammaistyön koulutusohjelma

Lappeteläinen Emma

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössäni tarkastelin miten kuvataiteet vahvistavat kehitysvammaisten henkilöiden psyykkistä toimintakykyä. Olin kiinnostunut jo pitkään miten kuvataiteet vaikuttavat muun muassa heidän tunteisiin ja minään. Tutustuin tarkemmin myös Jyväskylässä järjestettyyn valtakunnalliseen Vammaisten Kuvataidenäyttelyyn, josta kiinnostuin heti siitä kuultuani. Näyttelyn kautta lähdin ottamaan yhteyttä kehitysvammaisiin henkilöihin. Tarkastelin myös näyttelyn vaikutusta heihin.

Lähetin neljälle kehitysvammaiselle henkilölle haastattelulomakkeet, jossa oli avoimia kysymyksiä kuvataiteeseen liittyen. Henkilöt olivat mukana Vammaisten Kuvataidenäyttelyssä. Valokuvasin heidän töitään näyttelystä sekä näyttelyn kokonaisuutta. Haastattelujen pohjalta analysoin miten kuvataiteella oli merkitystä vahvistavana tekijänä heidän psyykkisessä toimintakyvyssään. Haastattelin myös näyttelyssä olleita järjestelijöitä.

Tavoitteenani oli pohtia miten kuvataiteet vahvistavat kehitysvammaisten henkilöiden tunteita, minää, realiteettien tajua, elämän hallinnan kokemista ja tyytyväisyyttä elämään. Halusin tutustua paremmin Vammaisten Kuvataidenäyttelyyn ja sen vaiheisiin. Haastattelut antoivat aika pintapuolisen näkemyksen, joka toikin oman haasteensa analysointiin. Huomasin, että kehitysvammaisten haastattelemine oli haasteellista ja vaatisi henkilökohtaisen kontaktin luomista heihin. Haastattelijoiden vastausten perusteella pystyin päättämään, että kuvataiteet toivat positiivisia tunteita, kuten iloa, mukavuutta ja hyvän olon tunnetta. Myös Vammaisten Kuvataidenäyttely oli tuonut haastateltaville itsevarmuutta sekä tyytyväisyyttä siitä, että he ovat hyviä kuvataiteissa. Pääsin tutustumaan näyttelyyn hyvin ja toivon pääseväni myös tulevaisuudessa osallistumaan vastaaviin näyttelyihin.

Avainsanat: kehitysvammaisuus, psyykkinen toimintakyky, kuvataiteet, Vammaisten Kuvataidenäyttely

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	2
1 JOHDANTO.....	4
2 KEHITYSVAMMAISUUS.....	5
2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmä.....	5
2.2 Kehitysvammaisuuden asteet.....	6
2.3 Lisävammat.....	8
3 PSYKKINEN TOIMINTAKYKY JA KUVATAITEET.....	9
3.1 Tunteet.....	11
3.2 Minän rakenteet.....	12
4 KUVATAIDE KEHITYSVAMMAISILLA.....	15
5 VAMMAISTEN KUVATAIDENÄYTTELY.....	16
5.1 Järjestäjät.....	16
5.2 Tilat.....	17
5.3 VAKU-projekti.....	18
5.4 Järjestelijöiden mielipiteitä.....	19
6 HAASTATTELU.....	21
7 HAASTATTELUJEN ANALYYSIT.....	23
8 POHDINTA.....	28
LÄHTEET.....	30
Liite 1.....	31
Liite 2.....	32
Liite 3.....	35

1 JOHDANTO

Olin keväällä 2010 työharjoittelussa Bovallius ammattiopistossa Laukaassa ja silloin aihevalintani opinnäytetyöhön lähti kypsymään. Olin kuvallisen ilmaisun -ryhmän mukana ja pääsin näkemään, kun luovat opiskelijat tekivät kuvataidetta eri menetelmin. Heistä näki, että he pitivät tekemästään ja tekivät kuvataidetta hyvin spontaanisti, kun heille ei asetettu mitään tarkkoja rajoja. Mietin jo silloin millaisia tunteita kuvataiteet mahdollisesti antavat heille.

Syksyllä 2010 mietin, että haluaisin tehdä opinnäytetyöni kuvataiteisiin liittyvään aiheeseen, koska itsekkin harrastan niitä. Mahdollisesti tulevaisuudessa haluaisin työssäni käyttää päivittäin kuvataiteita. Opettajani kertoi, että Jyväskylän Yliopistolla oli Vammaisten Kuvataidenäyttely ja ehdottikin, että tekisin aiheeseen liittyen opinnäytetyöni. Kiinnostuin näyttelystä heti. Lopullinen aihevalintani kiteytyi, kun olin ottanut yhteyttä näyttelyn muutamaa järjestäjiin. Halusin tarkastella miten kuvataiteet vahvistavat kehitysvammaisten henkilöiden psyykkistä toimintakykyä.

Lähetin neljälle näyttelyssä mukana olleelle kehitysvammaiselle henkilölle haastattelulomakkeet, jossa oli avoimia kysymyksiä. Heidän vastausten pohjalta analysoin vahvistivatko kuvataiteet muun muassa heidän tunteitaan. Haastattelin myös näyttelyssä olleita järjestäjiä.

Tavoitteena oli selvittää ja pohtia miten kuvataiteet vahvistavat kehitysvammaisilla henkilöillä muun muassa tunteita ja minää. Halusin myös tutustua paremmin Vammaisten Kuvataidenäyttelyyn sekä sen vaiheisiin, ja mitä näyttely toi haastateltaville kehitysvammaisille.

Aihe on hyvin ajankohtainen. Etenkin, kun Jyväskylässä järjestetty Vammaisten Kuvataidenäyttely oli paljon mediassa ja ensimmäistä kertaa YLE:n tv-uutisissa. Tämä avaa uusia väyliä vammaisten kuvataiteen kehittämiseksi ja harrastamiselle.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Tässä luvussa kerron kehitysvammaisuuden määritelmästä, asteista ja lisävammoista. Erittelen myös kuinka kehitysvammaisuuden asteet ja lisävammat vaikuttavat kuvataiteen tekemiseen.

2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmä

Suomen kehitysvammalaki

Kehitysvammaisella tarkoitetaan Suomen kehitysvammalain mukaan sellaista henkilöä, jonka kehitys tai henkinen toimiminen on häiriintynyt tai estynyt synnynnäisten tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja näin henkilö on oikeutettu erityishuollon palveluihin. Kyseeseen tulevatkin kaikki yksilön kehityksen aikana ilmaantuvat vaikeimmat vammaisuuden muodot. Vamma tarkoittaa fyysisistä tai psyykkistä vajavuutta, joka rajoittaa yksilön suorituskykyä pysyvästi. (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2002, 20.)

Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmä

Kehitysvammaisuus tarkoittaa myös muiden elimien kuin hermoston vaurioita ja vammoja. Merkittävin ryhmä kuitenkin on hermoston kehityshäiriöt ja näistä tärkeimpiä ovat aivojen kehityshäiriöt. Niihin liittyvät usein älyllisten toimintojen jälkeenjääneisyys jota nimitetään myös älylliseksi kehitysvammaisuudeksi. Termi on Maailman terveysjärjestön WHO:n valitsema ja myös yleisesti tunnettu. (Kaski ym. 2002, 20.)

Älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan Maailman terveysjärjestön WHO:n tautiluokituksen, eli ICD-10:n, mukaan tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen. Puutteellisesti kehittyneitä ovat erityisesti yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Älyllinen kehitysvammaisuus voi esiintyä yksinään tai minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa yhdessä. (Kaski ym. 2002, 21.)

AAMR:n (American Association on Mental Retardation) määritelmä

Puolestaan AAMR:n määritelmän mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on perustaltaan toiminnallinen, ja kyse on älyllisten ja adaptiivisten, eli mukautuvien taitojen, ja ympäristön vaatimusten välisestä vuorovaikutuksesta. Ratkaisevina tekijöinä ovat edellytykset tai kyvyt, ympäristö ja toimintakyky. Älyllinen kehitysvammaisuus on tarkempi terminä kuin pelkkä kehitysvamma, koska toimintakyky on yhteydessä älylliseen rajoitukseen. (Kaski ym. 2002, 21.)

AAMR:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa tällä hetkellä olevan toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Ominaista tilalle on keskimääräistä merkittävästi heikompi älyllinen suorituskyky, jossa älykkyysosamäärä eli ÄO on alle 70–75. Siihen samanaikaisesti liittyy rajoituksia kahdessa tai useammassa adaptiivisten taitojen osa-alueista. Taidot ovat yksilöllisesti sovellettavia ja ne ovat: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteistyössä toiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky ja työ. Kehitysvammaisuus ilmenee ennen 18 ikävuotta. (Kaski ym. 2002, 21.)

2.2 Kehitysvammaisuuden asteet

Älyllinen kehitysvammaisuus jaetaan neljään eri tasoon. Luokittelu perustuu ajankohtaiseen toimintakykyyn, jota edellyttää WHO:n tautiluokitus.

Kehitysvammaisuuden vaikeusastetta luokiteltaessa lisämääreenä ovat kehitysvammaisen henkilön käyttäytymisen häiriöt. Kehityshäiriöt sekä lisävammat ja

– sairaudet esitetään tautiluokituksen ohjeistuksen mukaan omina diagnooseinaan. (Kaski ym. 2002, 22–23.)

Lievästi älyllisesti kehitysvammaisen älykkyysosamäärä, eli ÄO, on 50–69 ja älykkyysikä on 9-11 vuotta. Henkilö on melko itsenäinen usealla eri elämän osa-alueella. Kouluikäisenä hän saattaa kyetä opiskelemaan normaalissa luokassa tukitoimenpiteiden avulla, mutta usein tarvitsee erityisopetusta. Henkilö yleensä myös kykenee suoriutumaan itsenäisesti päivittäisistä toiminnoistaan. (Kaski ym. 2002, 23.; 25.) Kuvataiteessa hän kykenee suoriutumaan itsenäisesti, mutta saattaa tarvita joissakin tilanteissa ohjausta, esimerkiksi käyttämiensä tavaroiden käyttämisessä sekä niiden pois laittamisessa.

Keskitasoisesti älyllisesti kehitysvammaisen ÄO on 35–49 ja älykkyysikä on 6-8 vuotta. Kouluikäisenä henkilö tarvitsee erityisopetusta ja päivittäisistä toiminnoistaan hän selviää itsenäisesti tai melko itsenäisesti. (Kaski ym. 2002, 23.; 25–26.) Kuvataiteen tekemisessä hän kykenee suoriutumaan melko itsenäisesti, mutta tarvitsee enemmän ohjausta kuin lievästi kehitysvammaisen.

Vaikeasti älyllisesti kehitysvammaisen ÄO on 20–34 ja älykkyysikä on 3-5 vuotta. Hän on yleensä riippuvainen muista ihmisistä ja tarvitsee kaikissa toiminnoissaan paljon tukea ja ohjausta. Koulussa hän vaatii enemmän tukitoimenpiteitä kuin keskitasoisesti kehitysvammaiset. Hänet voidaan kuitenkin kuntoutuksella saada lähes itsenäiseksi päivittäisissä toiminnoissaan. (Kaski ym. 2002, 23.; 26.) Kuvataiteessa henkilö vaatii ohjausta ja mahdollisesti tukea, esimerkiksi oikeiden välineiden valitsemisessa ja niiden käytössä.

Syvästi älyllisesti kehitysvammaisen ÄO on alle 20 ja älykkyysikä on 0-2 vuotta. Henkilö on täysin riippuvainen muista ihmisistä, ja on jatkuvan hoidon tarpeessa. Hänellä on vakavia puutteita muun muassa kommunikaatiossa ja kyvyssä huolehtia henkilökohtaisista toimistaan. Opetuksessa tavoitteena on päivittäisten elämäntilanteiden opettaminen esimerkiksi kommunikaatioon liittyvien perusvalmiuksien kehittäminen. Hänet voidaan saada osittain itsenäiseksi joissakin päivittäisissä toiminnoissa. (Kaski ym. 2002, 23.; 26.) Kuvataiteiden tekemisessä hän

on täysin riippuvainen muista ja tarvitseekin kokonaisvaltaista ohjausta ja tukea, esimerkiksi käden tukemisessa maalatessa.

2.3 Lisävammat

Kehitysvammaisuuden kanssa samanaikaisesti esiintyviä muita vammoja tai sairauksia kutsutaan lisävammoiksi. Niiden olemassaolo ja vaikeusaste vaihtelevat eri henkilöillä yksilöllisesti. (Kaski ym. 2002, 121.)

Joitakin sairauksia tai oireita esiintyy tavallista useammin henkilöillä, joiden toimintakykyä kehitysvammaisuus heikentää. Ne saattavat olla heidän hyvinvointinsa ja suorituskäytöksensä kannalta hyvin merkittäviä. (Kaski ym. 2002, 121.)

Tärkeimpiä lisävammoja ja – sairauksia ovat erilliset oppimis- ja kehityshäiriöt, joita ovat muun muassa: ADHD, autismi, psyykkiset häiriöt, epilepsia, sekä liikuntavammat joita ovat muun muassa CP-vamma. (Kaski ym. 2002, 122–155.) Näistä lisävammoista ja – sairauksista voi olla kuvataiteen tekemiselle sekä haittaa että hyötyä. Esimerkiksi, kun ADHD:ta sairastavalle henkilölle löytää häntä kiinnostavan tavan tehdä kuvataidetta, niin hän saa sillä tavoin keskittymiskykyään parannettua. Taas autistiset piirteet omaava henkilö pystyy tekemään hyvinkin pikkutarkkoja töitä, koska heillä yleensä on taipumusta keskittyä työhönsä hyvin intensiivisesti. Kuitenkin siitä voi olla myös haittaa, jos henkilö jumiutuu tekemään yhtä kohtaa hyvin pitkiksi ajoiksi. CP-vammassa puolestaan käsien liikkeiden hallinta voi olla haittana, jos esimerkiksi käsien pakkoliikkeet ovat kovin suuria.

Aistien toiminnan, puheen ja kommunikaation ongelmia ovat muun muassa näkövamma, kuulovamma, puhehäiriöt ja kommunikaatio-ongelmien monitekijäisyys. (Kaski ym. 2002, 156–164.) Näissäkin lisävammoissa on haittoja sekä hyötyjä kuvataiteen tekemiselle. Esimerkiksi kun näköaisti puuttuu, on tarkan työskentelyn tekeminen mahdotonta. Se kuitenkin mahdollistaa niin sanotusti oman taiteen tekemisen, joka on kuvataiteen tekemisessä hyötynä. Puhehäiriössä puheen tuottamisella ei niinkään ole haittaa itse kuvataiteen tekemiselle, mutta esimerkiksi

ymmärretyksi tuleminen voi olla hyvin haastavaa. Kuitenkin kuvataiteen avulla hän voi kommunikoida ja tuoda näkemyksiään ja tunteitaan ilmi.

3 PSYKKINEN TOIMINTAKYKY JA KUVATAIDE

Tässä luvussa perehdyn psyykkiseen toimintakykyyn ja siinä olen keskittynyt realiteettien tajuun, elämän hallinnan kokemiseen, tyytyväisyyteen elämässä sekä tunteisiin ja minän rakenteeseen. Nämä koin olennaisimmiksi kuvataiteen näkökulmasta tarkasteltuna. Olen myös kertonut kuvataiteen lajeista piirustukseen sekä maalaamiseen liittyviä esimerkkejä, koska ne ovat kuvataiteen lajeista kehitysvammaisten käytössä yleisimmät.

Psyykkistä toimintakykyä ovat kyky huolehtia itsestään, hoitaa työnsä ja nauttia vapaa-ajan toiminnasta. Sitä voidaan ajatella kykynä suoriutua erilaisista älyllisistä sekä muuta henkistä työskentelyä vaativista tehtävistä. Nämä tarkoittavat henkilön kykyä ottaa vastaan ja käsitellä tietoa, muodostaa käsityksiä ympäröivästä maailmasta ja kykyä tuntea sekä kokea. Myös tarvitaan kykyä laatia omalle elämälle suunnitelmia, tehdä tietoisia ja vastuullisia ratkaisua sekä tekoja elämässään. (Laurell, Nordman & Suvikas 2006, 84.)

Kuvataidetta tehdessään henkilö pyrkii tuomaan ulos henkistä työskentelyä vaativia asioita. Hän pyrkii esimerkiksi piirtämällä tuomaan julki omia ajatuksiaan, jotka hän siirtää kuvallisoin keinoin paperille. Kuvataidetta voi tehdä eri lajeilla joita ovat muun muassa kuvanveisto, maalaus, piirustus, taidegrafiikka ja valokuvaus. Näistä käytän esimerkeissani piirustusta ja maalausta. Piirtäminen onkin kuvataiteen työskentelyn perusta ja myös monipuolinen ajatusten, havaintojen ja tunteiden välittämisen muoto (Iisalmen lyseon kuvataiteen opetusmateriaali 2004, 2). Piirtämisprosessissa henkilö keskittyy omaan työhönsä ja sen panokseen. Hän piirroksellaan tuo persoonallisuuttaan ja identiteettiään julki, mutta haluaa myös saada positiivisia ja onnistumisen tunteita. Maalaamisessa on samat piirteet kuin piirtämisessäkin, mutta maalauksissa käytetään värejä, kun puolestaan piirtämisessä ei välttämättä ollenkaan.

Psyykkisen toimintakyvyn osa-alueita ovat muun muassa havaitseminen, muisti, oppiminen, ajattelu ja kommunikointi. Toimintakykyyn kuuluvat myös realiteettien taju, elämän hallinnan kokeminen, optimismi, tyytyväisyys elämään, sosiaalinen toimintakykyisyys, itseluottamus ja toiminnallisuus. (Laurell ym. 2006, 84–85.) Näistä enemmän perheiden realiteettien tajuun, elämän hallinnan kokemiseen ja tyytyväisyyteen elämässä. Itseluottamusta tarkastelen hieman enemmän tulevassa luvussa Minän rakenteet.

Realiteettien taju

Realiteettien tajulla, eli todellisuudentajulla, tarkoitetaan lapsuuden aikana kehittyntä kykyä erottaa omat sisäiset tarpeet, tunteet ja pelot itsen ulkopuolisista tapahtumista. Kun henkilöllä on todellisuudentaju, hän kykenee arvioimaan yhteyttä itse kokemansa ja todellisen tilanteen välillä. Hän tietää tällöin, mikä on totta ja mikä kuvitelmaa, mikä on haavetta ja mikä todellista elämänkulkua. (Laurell ym. 2006, 84.) Kuvataiteen avulla henkilö voi tuoda omat kokemukset ja näkemykset esille luovasti. Henkilö voi piirtää ihmisiä ja hahmoja eri rooleihin kuitenkin ymmärtäen todellisen ja epätodellisen eron, esimerkiksi hän voi piirtää itsensä supersankariksi.

Elämän hallinnan kokeminen

Elämän hallinnan kokeminen tarkoittaa tunnetta siitä, että voi jossakin määrin vaikuttaa omaan elämäänsä sekä sen kulkuun. Kysymys on joko sisäisestä tai ulkoisesta hallinnasta. Sisäisessä hallinnassa henkilö kykenee psyykkisesti käsittelemään erilaisia haasteita ja elämän tuomia vastoinkäymisiä. Ulkoisessa hallinnassa puolestaan henkilö pystyy muuttamaan ulkoisia olosuhteitaan. Voi olla sisäistä elämän hallintaa, vaikka ulkoisiin olosuhteisiin ei pystyisi mitenkään vaikuttamaan. Aina on myös mahdollista hyväksyä se, mille ei mitään mahda, ja säilyttää psyykkinen toimintakykynsä vaikealtakin tuntuissa tilanteissa. (Laurell ym. 2006, 84–85.) Sisäisessä elämän hallinnassa henkilö voi kuvataiteen avulla käsitellä asioita. Esimerkiksi hän voi purkaa ajatuksiaan ja tunteitaan maalaamiseen ja näin lievittää pahan olon tuntoa. Ulkoista hallintaa hän ei ehkä niinkään voi harjoittaa,

mutta hän voi pyrkiä siihen. Esimerkiksi henkilö voi teostensa avulla tuoda omaa asemaansa julki.

Tyytyväisyys elämään

Tyytyväisyys elämään tarkoittaa elämän hyväksymistä, ja että se on ollut omaa sekä itsensä näköistä. Elämässä on voinut olla paljon vaikeuksia ja haasteita, mutta niistä on selvitty. Myös vastaisuudessa on mahdollista selviytyä haasteista, joita saatetaan kohdata. (Laurell ym. 2006, 85.) Kun henkilö on tyytyväinen elämäänsä, niin se heijastuu hänen kuvataiteen tekemisessään niin, että hän on tyytyväinen töihinsä.

Psyykkisessä toimintakyvyssä on mukana kolme psyykkisen toiminnan perusaluetta, eli ajattelu, tunne-elämä ja toiminta. Psyykkisesti toimintakykyinen henkilö toimii tehokkaasti ja järkevästi, tuntee olonsa hyväksi, arvostaa itseään ja muita sekä suhtautuu optimistisesti tulevaisuuteen, eli säilyttää luottamuksen siihen, että elämässä voi selvitä. Henkilö yleensä tunnistaa normaalivaihtelun omassa toimintakyvyssään. (Laurell ym. 2006, 85–86.) Tunne-elämään, tai ennemminkin tunteisiin, keskityn seuraavaksi sille kuuluvassa luvussa.

3.1 Tunteet

Tunteet, eli emootiot, ovat motivaatioon, tiedonkäsittelyyn ja käyttäytymiseen yhteydessä. Tyypilliset tunnetilat ovat myös osatekijöitä persoonallisuuden piirteisiin. Esimerkiksi iloisuus, vihaisuus, tyytyväisyys tai rauhallisuus voi luonnehtia henkilön omaa persoonallisuutta. Tunteet kertovat myös henkilön suhtautumisesta elämään sekä antavat palautetta toiminnasta. Myönteiset tunteet vahvistavat käynnissä olevaa toimintaa ja kertovat, että lähestytään tavoitteita. Kielteiset tunteet puolestaan ohjaavat välttämään jotakin tilannetta tai kohdetta. (Anttila, Lähdesmäki, Ojanen, Oksala & Paavilainen 2006, 54.) Kuten kuvataiteen tekemisessäkin, tunteilla on suuri merkitys. Ne lähestulkoon määräävät millainen teoksesta tulee. Jos esimerkiksi

maalaaminen tuo iloa ja muutenkin mielihyvää, silloin panostetaan sen tekemiseen ja pyritään kohti omia tavoitteita. Jos puolestaan ei voi sietää tai ei muuten välitä maalaamisesta, niin työt jäävät tekemättä ja ei haluta ylipäänsä kokeilla maalaamista.

Tunteet vahvistavat käyttäytymistä ja toiminnan motiiveja, jotka pyrkivät tavoitteisiin. Ne auttavat reagoimaan tavalla, jonka avulla henkilö selviytyy arkisista tehtävistä ja ongelmista. Voimakas tunne voi toisaalta haitata suoritusta. Tunteiden viriäminen on paljolti automaattista ja sitä ei ole helppo säädellä tahdonalaisesti. Vaikka ajatukset voi kätkeä, niin tunneilmaisut voivat paljastaa mitä henkilön pään sisällä liikkuu. (Anttila ym. 2006, 54.) Jos kokee hyvin negatiivisia tunteita, eli esimerkiksi on vihainen ja ärtyisä, niin useimmiten kuvataiteen tekeminen ei silloin onnistu. Myös sama on positiivisten tunteiden kohdalla. Jos on todella rakastunut, niin keskittyminen piirtoon tai maalaamiseen häilyy, kun ajatukset ovat rakastamisen kohteessa.

Perustunteiden määrästä on erilaisia käsityksiä, mutta usein niissä on päädytty kahdeksaan erilaiseen. Niitä ovat ilo, viha, kiinnostus, inho, yllättyneisyys, suru, häpeä ja pelko. Ne pohjautuvat biologiseen perimään ja ovat kehittyneet edistämään ympäristöön sopeutumista. Niiden avulla henkilöt ovat voineet viestiä keskenään nopeasti. (Anttila ym. 2006, 54.)

3.2 Minän rakenteet

Minän tärkeimmät rakenteet ovat minäkäsitys, identiteetti sekä itsetunto. (Anttila ym. 2006, 81.) Nämä liittyvät hyvin olennaisena osana kuvataiteen tekemisessä. Kun nämä käsitykset ovat kunnossa, niin henkilön on luontevaa tehdä kuvataidetta. Seuraavaksi jokaista tarkastellaan tarkemmin.

Minäkäsitys

Minäkäsityksellä tarkoitetaan laajaa ja jäsentynyttä mallia siitä, millainen minä olen. Lapsen minäkäsitys sisältää aluksi konkreettisia ja ulkoisia asioita, tekemisiä ja

toimintoja. Myöhemmin alkavat korostua sisäiset asiat, kuten persoonallisuuden piirteet, ominaisuudet, arvot ja asenteet. (Anttila ym. 2006, 81–82.)

Minäkäsitykset voivat säilyä samanlaisina vuosikausia, sillä minässä keskeinen ominaisuus onkin jatkuvuuden tai pysyvyyden tunne. Minäkäsitykset sisältävät myös tulkinnan, että on mahdollisuus muuttua. Kielteisen minäkäsityksen ongelma on, että ne koetaan useimmiten muuttumattomiksi. Henkilö ei helposti uskalla kokeilla kykyjään uusissa asioissa, jos hän ei arvosta itseään eikä luota itseensä. Näin hän vie itseltään mahdollisuuden muuttaa kielteistä minäkäsitystään onnistumisen kokemuksen kautta. (Anttila ym. 2006, 82.) Kuvataiteella minäkuvaa voi saada hyvin parannettua. Kun henkilö löytää tavan tehdä taidetta, jolle ei aseteta rajoja, niin hän voi yllättää tekemällä sitä hyvinkin luovasti. Tämä pätee erityisen hyvin kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla.

Identiteetti

Identiteetissä korostuvat yksilöllisyys ja yhteenkuuluvuus ryhmiin tai yhteisöihin. Minäkäsityksen ja identiteetin raja on liukuva ja identiteetti nähdään toisinaan osana minäkäsitystä. Identiteetti voi perustua esimerkiksi sosiaaliseen asemaan, sosiaalisiin suhteisiin ja ryhmän jäsenyyksiin. (Anttila ym. 2006, 83.) Esimerkiksi, kun kehitysvammaiset kuuluvat johonkin ryhmään, kuten kuvataidekerhoon, he kokevat yhteenkuuluvuutta ja ovat osana yhteisöä. Ja kun heille osoitetaan, että heitä tuetaan ja pidetään yksilöinä, se on heille henkilökohtaisella tasolla tärkeää.

Henkilön tulee päästä vähitellen selville siitä, kuka hän on ja millaiseksi on tulossa. Henkilöt, joiden identiteetti on epämääräinen ja muuttuva, kärsivät psyykkisistä häiriöistä keskimääräistä alttiimmin. (Anttila ym. 2006, 83.) Kun henkilö löytää mieluisen ja oman tavan tehdä taidetta, niin hän voi vahvistaa sillä identiteettiään.

Itsetunto

Itsetunnossa henkilö tuntee itsensä, arvostaa itseään ja luottaa itseensä.

Itsetuntemuksella tarkoitetaan omien persoonallisuuspiirteiden, vahvuuksien ja heikkouksien tuntemista. Hyvä peruste hyvälle itsetuntemukselle on, kun henkilön arviot omasta itsestään vastaavat kohtuullisen hyvin muiden ihmisten tekemiä arvioita tai mahdollisia objektiivisia arvioita hänestä itsestään. Itsetuntemus on oikeastaan minusta muodostamien käsitysten tiedostamista ja huomioon ottamista, joita muut henkilöt ovat tehneet. (Anttila ym. 2006, 84–85.) Kun henkilöllä on hyvä itsetunto, niin hän yleensä tekee kuvataiteita tietyllä varmuudella. Hän on tietoinen siitä, että osaa tehdä niitä ja hänellä onkin tavoitteita tekemisessään. Hän saa voimaa ja kannustusta tekemisestään, ja pyrkii kohti haasteellisempia tehtäviä. Puolestaan henkilö on myös tietoinen, jos esimerkiksi piirtäessään ei kykene tekemään jotain tiettyä asiaa. Hän ei lannistu tästä, vaan koettaa mahdollisesti pyrkiä tavoitteisiinsa harjoittamalla tätä taitoa.

Itsearvostus tarkoittaa henkilön hyväksyvän itsensä sekä kunnioittaa että arvostaa itseään. Henkilö on tyytyväinen itseensä sellaisena kuin hän on. Itsearvostus on hyvä erottaa itseluottamuksesta. Itseluottamus tarkoittaa menestyksen tai onnistumisen odotusta ja uskoa siihen, että omat pyrkimykset tuottavat tulosta. Itseluottamus painottaa tekemistä ja hallintaa, kun puolestaan itsearvostus olemista ja hyväksymistä. Nämä kaksi eivät välttämättä liity yhteen. Henkilö voi olla tyytyväinen ja arvostaa itseään, mutta hän ei silti luota omiin kykyihinsä joissakin tehtävissä. Kuitenkin henkilö voi luottaa itseensä siinä mielessä, että hän uskoo selviytyvänsä tehtävästä, mutta epäilee omaa arvoaan ihmisenä. (Anttila ym. 2006, 85.)

Jos henkilöllä on esimerkiksi jokin ominaisuus, joka heikentää hänen toimintakykyään, kuten esimerkiksi liikuntavamma, niin se ei ole esteenä tekemisille, jos hänellä on itsearvostusta. Hän tekee omalla toimintakyvyllään omanlaisiaan taideteoksia. Myös jos hänellä on itseluottamusta, niin hänellä on esimerkiksi vankka usko menestyä omien töidensä avulla. Hän saa voimaa ja uskallusta kuvataiteen tekemisestä ja on tietoinen omista kyvyistään menestyä.

4 KUVATAIDE KEHITYSVAMMAISILLA

Kuvataiteen avulla kehitysvammaisia henkilöitä autetaan löytämään oma persoonallisuutensa, keskittymiskyky sekä tuntemaan tunteita ja sitä kautta ymmärtämään myös itseään. Luovaan toimintaan sisältyy monenlaisia muotoja, paljon tekemisen iloa sekä onnistumisen elämyksiä. (Kaski ym. 2002, 243.)

Taiteen tärkein tavoite on vahvistaa henkilön omanarvontuntoa ja itsensä hyväksymistä osana kehityksen tukemisessa. Kehitysvammaisten henkilöiden kuvallisessa ilmaisussa on kyse esimerkiksi toimintamuodosta, joka pitkäjänteisesti kuntouttaa ja eheyttää persoonallisuutta. Oleellista onkin, että omin käsin tehty taideteos tuottaa iloa ja tyydytystä. Kuvallisia menetelmiä ovat muun muassa sormimaalaus ja saven muotoilu. (Kaski ym. 2002, 244.) Haastatteleman kehitysvammaiset henkilöt käyvät Kettukin taidekeskuksessa, jossa tuetaan muun muassa kehitysvammaisten henkilöiden taidetoimintaa. (Kettuki Ry, 2010.)

Useimmat kehitysvammaiset henkilöt pystyvät luovaan toimintaan ja he eivät epäile omia kykyjään. Henkilön on saatava kokea, ettei hänelle aseteta luovan toiminnan suhteen odotuksia eikä vaatimuksia. Hänet voidaan ottaa huomioon yksilönä ja tarjota taidemuoto, joka on sopiva hänen toimintakyvylleen ja sisältää mahdollisuuksia itseilmaisuun. Erilaisiin materiaaleihin tutustuminen myös välittää elämyksellisiä tunteita. (Kaski ym. 2002, 244.)

Luovan toiminnan kerhot, kuten esimerkiksi taidepiirit, tarjoavat vapaa-ajan toimintaa ja niillä on kuntouttava ja itsetuntoa kohottava merkitys. Oman asuinpaikkakunnan harrastus- ja kulttuuritoimintaan hakeutuminen on tärkeää. Erityisryhmille tarkoitettut kerhot ja harrastuspiirit voivat olla välivaiheena siirtyä yleisten harrastusten piiriin. (Kaski ym. 2002, 251.)

Kehitysvammaisten oman kulttuurin tarpeellisuudesta on keskusteltu runsaasti. Taiteen ja kulttuurin merkitys kehitysvammaiselle voi olla suurempi asia kuin yleensä ajatellaan. Esimerkiksi kuvallinen ilmaisu voi olla monelle luontevampi tapa ilmaista itseään mitä sanallinen viestintä. Myös valtakunnalliset kulttuuritapahtumat ovat

osoituksena olemassa olevista voimavaroista. (Kaski ym. 2002, 251.) Näistä ajankohtaisena tapahtumana on ollut Vammaisten Kuvataidenäyttely. Siitä kerron seuraavaksi lisää.

5 VAMMAISTEN KUVATAIDENÄYTTELY

Jyväskylässä järjestettiin Jyväskylän yliopiston tiloissa 28.8–3.9.2010 Vammaisten Kuvataidenäyttely. Se oli kolmas valtakunnallinen näyttely nelivuotisesta VAKU-projektista, ja näyttelyn teemana oli ”Minä ja ympäristöni”. Ensimmäinen näyttely oli vuonna 2008 Turussa ja toinen vuonna 2009 Helsingissä. Nämä näyttelyt herättivät suurta mielenkiintoa ihmisten keskuudessa. Jyväskylän näyttelyyn tuli satoja töitä eri paikkakunnista. Oman erityispiirteensä näyttelylle antaa, kun se oli osana Niilo Mäki Säätiön 20-vuotisjuhlaa. (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010.)

Tätä kautta otin yhteyttä haastattelemiini neljään kehitysvammaiseen taiteilijaan. Haastatteluista ja niiden analysoinneista olen kertonut niille kuuluvissa luvuissa enemmän.

5.1 Järjestäjät

Vammaisten kolmannen valtakunnallisen kuvataidenäyttelyn järjesti Wäinö Aaltosen Seura yhteistyössä vammaisjärjestöjen ja Jyväskylän yliopiston kanssa. Muita yhteistyökumppaneita olivat Jyväskylän kaupunki, Osuuskauppa Keskimaa ja Oy Panda Ab. (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010.)

Järjestelytyöryhmän puheenjohtaja toimi Seppo Sutela. Hän kertoi lähteneensä Vammaisten Kuvataidenäyttelyyn Wäinö Aaltosen Seuran puheenjohtajan tehtävien nimissä, sillä VAKU kuuluu puheenjohtajan toimenkuvaan. Näyttelyn kuraattorina toimi Hilikka Huotari sekä hänen apunaan tiedottaja Paula Kairinen (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010).

Projektivastaavana toimi puolestaan Tero Viljanen ja hänen sihteerinään Nora Ruotsalainen (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto, 2010). Viljanen kertoi lähteneensä mukaan VAKU:un Wäinö Aaltosen Seuran kutsusta. Hän on ollut Paavo Nurmen perinneyhdistyksen toiminnan kautta yhteistyössä Wäinö Aaltosen Seuran kanssa melko pitkään. Viljanen kertoi projektivastaavan työtehtäviin kuuluneen näyttelyn toteutus yhteistyössä projektin johtoryhmän kanssa. He vastasivat yhteistyöstä yliopiston kanssa, avajaisten järjestelyistä, jonkin verran sponsoreiden hankinnasta ja projektin yhteishallinnosta.

Kuvataidenäyttelyn jurynä toimi Ahti Isomäki. Hänet VAKU:un pyysi mukaan Hilikka Huotari. Hän kertoi valinneensa parhaat työt näyttelyyn taiteellisen laadun perusteella. Hän myös valitsi näyttelyn taidepalkinnon saajan.. Hän oli mukana näyttelyn teosten ripustuksen suunnittelussa ja ripustamisessa. Viestinnästä vastasi Jyväskylän yliopiston viestinnänyksikkö (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010).

Sutelan, Viljasen ja Isomäen haastattelun vastauksia on eri osioissa sekä sille kuuluvassa Järjestelijöiden mielipiteitä -luvussa. Myös nimettömänä toimineen henkilön haastattelun vastauksia on näissä samoissa osioissa. Haastattelukysymykset ovat liitteessä 3.

5.2 Tilat

Näyttelytila oli Jyväskylän yliopiston päärakennuksen käytävä, joka oli näyttelylle sopiva ja tärkeä sen esteettömyyden vuoksi. Myös rakennusta on arvostettu, sillä Alvar Aalto on suunnitellut sen. Näin päärakennuksen käyttöön saaminen oli myös perusedellytys näyttelyn järjestämiselle. Yliopiston johto oli nähnyt näyttelyn avaavan mahdollisuuksia vammaistaiteen tutkimukseen ja koulutuksen kehittämiseen yliopistossa. Muun muassa erityispedagogiikan laitos, taidekasvatuksen oppiaine ja Niilo Mäki Instituutti omaavat parhaimpia edellytyksiä tutkimuksen ja koulutuksen kehittämiseen kansallisesti ja myös kansainvälisesti. Yliopisto järjesti aiheeseen

liittyvän seminaarin näyttelyn avajaispäivänä. (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010.)

5.3 VAKU-projekti

VAKU on saanut lähtönsä VAKU-projektina, jonka alku sijoittuu vuoteen 2007. Silloin Kynnys ry:n puheenjohtaja Jukka Kumpuvuori, aluesihteerit Olli Nordberg ja vammaisten kuvataideryhmien ohjaaja Hilikka Huotari ottivat yhteyttä Wäinö Aaltosen Seuran hallituksen silloiseen puheenjohtajaan Antti Lehtiseen, ja ehdottivat yhteistyötä sekä keskustelufoorumien järjestämistä, jossa pohditaan käytännön toimenpiteitä vammaisten kuvataidetoiminnan kehittämiseksi ja arvostuksen lisäämiseksi. (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010.)

Nimettömänä toiminut henkilö kertoi pohtineensa miksi vammaisilla ei ole moniakaan mahdollisuuksia saada apurahaa ja osallistua näyttelyihin, kun sen saamiseen vaikuttaa eläke, joka toimii henkilön tulonlähteenä. Hän kertoo myös tuntevansa paljon vammaisia maalareita, jotka ovat myös mahdollisuuksien ulkopuolella ja kaipaisivat varmasti töilleen huomioita sekä ostajia.

Wäinö Aaltosen Seura suostui ehdotukseen ja päätti ottaa vuonna 2007 toimintaohjelmaansa vammaisten kuvataidetoiminnan tukemisen. Vammaistaiteen edistäminen onkin lähellä Wäinö Aaltosen Seuran ydinajattelua, koska kansalliskuvanveistäjä Wäinö Aaltonen oli itse myös kuulovammainen. Kehitystoimintaan lupautui osalliseksi myös Wäinö Aaltosen museo. (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010.)

Wäinö Aaltosen kunniaksi ovat hänen asuinpaikkojensa mukaan valittu VAKU-näyttelyiden ensimmäiset näyttelypaikat, eli Turku ja Helsinki. Hänen veistämänsä Olympiavoittaja Paavo Nurmen juoksijapatsaan yksi viidestä valoksesta on Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen puistikossa. Tämän vuoksi Jyväskylä oli VAKU-näyttelyn kolmas paikkakunta. (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto, 2010.)

VAKU-projektin lähtötilanteena oli, että vammaisten kuvataide ei saa yhteiskunnassa ansaitsemaansa huomiota. Vammaisilla on vaikeuksia päästä opiskelemaan taidealan oppilaitoksiin ja vammaisen taiteilijan on useimmiten vaikea saada töitään esille gallerioihin ja museoihin. Eri tavoin vammautuneet taiteilijat tarvitsevat yksilöllisesti kehitettyjä työtapoja sekä apuvälineitä, joiden suunnitteleminen ja valmistaminen vaativat asiantuntemusta ja varoja. Vammaisten ammatillinen taidetoiminta ja –harrastus eivät saa helposti mediajulkisuutta. Projektin keskeisiksi tavoitteiksi asettuivat esitellä vammaisten luomaa kuvataidetta suurelle yleisölle, kiinnittää päättäjien huomio vammaistaiteen kehittämistarpeisiin, tukea taloudellisesti kuvataiteilijoita ja kuvataiteen harrastustoimintaa, vahvistaa vammaisten kuvataiteen tekijöiden tervettä itsetuntoa ja edistää vammaisten kuvataiteilijoiden kontakteja naapurimaiden taiteilijoihin. (Wäinö Aaltosen Seuran VAKU -projektin aineisto 2010.)

5.4 Järjestelijöiden mielipiteitä

Haastattelussa näyttelyn järjestelijät kertoivat Jyväskylän näyttelyn tuoneen heille monenlaisia kokemuksia. Kuten Sutela kertoi, että näyttely osoitti toiminnan tarpeellisuuden ja suuren valtakunnallisen tarpeen toiminnan laajentamiselle. Viljanen puolestaan kertoi, että se valoi uskoa vammaisten kuvataiteen kehittämiseksi, koska yliopisto kiinnostui alan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisestä. Tämän kautta VAKU-projektin edistämiseksi avautuu uusia ja tarpeellisia kehittämismahdollisuuksia. Hän kertoi, että näyttely avasi koulutukseen ja tutkimukseen liittyvän yhteistyön myös Jyväskylän ammattiopiston kanssa. Näyttelyn myötä hän sai tutustua myös syvällisemmin vammaisten kuvataide-toimintaan ja sen parissa toimiviin ihmisiin sekä näyttely antoi paljon visuaalisena elämyksenä.

Isomäki mainitsi, että näyttely on antanut jonkinlaisen käsityksen siitä, millaista vammaisten tekemä taide Suomessa on. Näyttelyn myötä on tullut myös selväksi, kuten nimetön haastateltava sanoi, että vielä on paljon työtä tekemättä, jotta erilaisissa kuvataideryhmissä olisi koulutettuja ohjaajia. Tai, että olisi apurahajärjestelmä, missä

tuettaisiin vammaista taiteilijaa tai harrastajaa. Kuitenkin näyttely on antanut paljon hyvää mieltä ja tyytyväisyyttä.

Kysyessäni, että miten haastateltavien mielestä Jyväskylän näyttely vaikutti itse taiteilijoihin, niin haastateltavien mielestään sillä on ollut suuri ja merkittävä vaikutus. Isomäki mainitsee, että se on myös ilahduttanut mukaan päässeitä. Nimetön haastateltava kertoi, että se oli ollut kannustava ja kohokohta elämässä. Oli ollut hienoa olla mukana tekemässä yhdessä näyttelyä ja, että näyttelystä oli saatu vertaistukea ja kannustusta jatkaa. Myös Sutela uskoi, että näyttelyllä on ollut kannustava sekä yhdistävä merkitys. Samalla se tuo vammaisten tarpeita päättäjien ja suuren yleisön tietoisuuteen.

Mutta kuten Viljanen mainitsikin, että arvostus vammaisten kuvataidetoimintaa kohtaan kasvoi selvästi ja tämä näkyi muun muassa tiedotusvälineiden suhtautumisessa näyttelyyn. Ensimmäistä kertaa oli näyttelyä esitelty YLE:n tv-uutisissa. Selvää hänen mielestään oli myös se, että näyttelyiden järjestäminen ja niiden saama arvostus tukee vammaisten integroitumista yhteiskuntaan taiteilijoiden omasta mielestäänkin.

Viimeisenä kysymyksenä kysyin, että miten järjestäjät luulevat kuvataiteen vaikuttavan taiteilijoihin, niin Sutela vastasi, että kuvataiteiden harrastamisella oli suuri merkitys vammaisten sosiaalisen elämän, onnistumisen tunteen ja yhteisöön kuulumisen kannalta. Viljanen puolestaan vastasi, että merkitys oli huomattava. Sen avulla tuotetaan myönteisiä katseluelämyksiä, kehitetään aivojen toimintaa ja koetaan yhteenkuuluvuutta alan muiden harrastajien kanssa. Kuten myös nimetön haastateltavakin sanoi, että kuvataiteen avulla taiteilija katselee ympärillä olevaa maailmaa uusin silmin. Se käynnistää prosesseja mielessä, kun suunnittelee kuvia, näyttelyitä ja projekteja.

6 HAASTATTELU

Haastattelin neljää kehitysvammaista henkilöä, jotka käyvät Hämeenlinnan Taidekeskus Kettukissa, ja tätä kautta lähettivät töitään Vammaisten Kuvataidenäyttelyyn. Haastateltavista kolme on miestä ja he ovat 30-, 36-, ja 51-vuotiaita. Yksi on nainen ja hän on iältään 48-vuotias. Tarkemmin en tiedä heidän kehitysvammastaan tai muista mahdollisista lisävammoista, sillä en ole tavannut heitä. Näihin haastatteluihin olen perehtynyt tarkemmin Haastatteluiden analysointi – luvussa.

Kuten jo aiemmin kerroin, niin haastattelin myös Vammaisten Kuvataidenäyttelyssä mukana olleita järjestäjiä. Heistä haastattelin Seppo Sutelaa, Tero Viljasta ja Ahti Isomäkeä. Haastattelin nimettömänä mainittua henkilöä. Heidän haastattelujensa pohjalta on vastauksia Vammaisten Kuvataidenäyttely kappaleessa.

Suunnittelu

Toiminnallista osuutta lähdin miettimään Vammaisten Kuvataidenäyttelyn pohjalta, sillä näyttely kiinnosti itseäni hyvin paljon. Alkuvaiheessa työni aihe oli vielä hieman epäselvä, mutta otin silti yhteyttä Tero Viljaseen sekä Hilikka Huotariin yhteistyön merkeissä. Kyselin heiltä myös mahdollisia aiheita opinnäytetyöhöni ja kerroin mietteistäni, että voisin haastatella joitakin taiteilijoita, jotka ovat olleet mukana näyttelyssä. He suostuivat yhteistyöhön ja antoivat hyviä vaihtoehtoja työni aiheiksi. Kuitenkin itseäni kiinnosti jo aikaisemmin, että mitä kuvataiteet mahdollisesti tuovat vammaisille henkilöille ja vahvistaako se heidän psyykkistä puoltaan jollain tavoin. Päädyin tähän aiheeseen ja informoin myös Viljasta sekä Huotaria aihevalinnastani.

Näyttelyn viimeisinä päivinä kävin tutustumassa näyttelyyn. Valokuvasin töitä, jotka olivat hyvin mielenkiintoisia. Sovimme myös Viljasen kanssa, että tulen apuun näyttelyn purkamiseen ja samalla voimme sopia opinnäytetyöhön liittyvistä asioista. Aihe sekä opinnäytetyön kokonaisuus oli tällöin vielä lähtökuopissaan ja olin hieman

epävarma mitä työhöni haluan ottaa mukaan, joten sovimme, että olen yhteydessä häneen, kunhan työ alkaa edistyä enemmän.

Toteutus

Miettiessäni henkilöitä haastatteluun olin yhteydessä Huotariin. Häneltä pyysin tietoja kehitysvammaisista henkilöistä, ja kysyin olisiko mahdollista ottaa yhteyttä joihinkin taiteilijoihin opinnäytetyön merkeissä. Olen toiminut kehitysvammaisten henkilöiden kanssa ja siksi halusin haastatella heitä.

Tämän jälkeen otin yhteyttä haastattelun merkeissä Hämeenlinnan Taidekeskus Kettukin toiminnanjohtajaan Esa Vienamoon. Kerroin hänelle aiheestani ja, että olen ajatellut ottaa haastattelutavakseni kysymyslomakkeet, sillä eri kaupungeissa asuminen tuotti oman hankaluutensa haastatteluun. Sovimme, että lähetän haastattelulomakkeet, -suostumukset sekä vastauskirjekuoret postitse Kettukiin.

Kysymyksiä miettiessäni ajattelin, että kysymysten tulisi olla sellaisia, johon haastateltavat saisivat itse vastata vapaasti. Näin päädyin avoimiin kysymyksiin, eli haastateltavat saavat itse päättää mitä haluavat vastata. Otin pohjatiedoksi internetistä avointen kysymysten malleja, ja näiden avulla tein itse kysymykset haastattelulomakkeeseen. Suunnittelin itse haastattelu-suostumuksen (liite 1) ja – lomakkeen (liite 2) pohjan.

Vienamo antoi parannusvinkkejä sähköpostitse kysymysten selkeyttämiseen ja yksinkertaistamiseen. Kysymykset olivat liian vaikeita kehitysvammaisille, ja tätä en tullut ajatelleeksi niitä tehdessäni. Yksinkertaistin sekä selkeytin kysymyksiä ja tämän jälkeen ne olivat parempia ja valmiita neljän taiteilijan vastattavaksi.

Näiden haastattelujen lomassa ajattelin, että olisi mielenkiintoista ja mukavaa kuulla myös mietteitä ja näkökulmia itse Vammaisten Kuvataidenäyttelyn järjestelijöitä ja pyysin Viljasta haastateltavaksi. Hän suostui ja ehdotti, että ottaisin yhteyttä Sutelaan

sekä Isomäkeen, sillä he ovat myös olennaisessa osassa näyttelyssä. Otin myös yhteyttä nimettömänä toimineeseen henkilöön.

Järjestelijöiden kohdalla päädyin lähettämään heille sähköpostitse haastattelun kysymykset, koska se on heidän aikataulujaan ajatellen sopivampi tapa. Ja myös eri paikkakunnilla asuminen tuotti hankaluutensa, että haastattelun olisi voinut tehdä kasvotusten.

Arviointi

Haastattelut olivat itselleni uusi haaste, sillä en ole aikaisemmin tehnyt niitä. Haastattelut olisivat olleet parhain tehdä kasvotusten, mutta kuten aikaisemmin mainitsin, niin eri paikkakunnilla asuminen sekä aikataulut tekivät siitä mahdottoman. Kasvotusten tehdyssä haastattelussa olisi luultavammin päässyt paljon syvemmälle vastauksiin ja kenties tutustumaan henkilöihin paremmin.

Opin kuitenkin hyvin paljon kysymysten tekemisestä. Kuten mainitsin aluksi tein kehitysvammaisille henkilöille liian haasteellisia kysymyksiä. Tämän havaittuani ja ymmärrettyäni pystyin selkeyttämään ja yksinkertaistamaan niitä. Mielestäni myös kysymyksiä oli riittävästi siihen nähden, että haastattelut olivat lomakkeessa. Mielestäni kysyin olennaisia kysymyksiä järjestelijöiltä ja vastauksia pystyin hyödyntämään työssä.

Haastatteluihin pyytämäni henkilöt olivat hyvin yhteistyökykyisiä. Olin yhteydessä kaikkiin lähinnä sähköpostitse, joka oli mielestäni hyvä vaihtoehto.

7 HAASTATTELUJEN ANALYYSI

Kuten jo aikaisemmin kerroin, niin haastattelin neljää kehitysvammaista henkilöä, jotka käyvät Hämeenlinnan Taidekeskus Kettukissa, jonka kautta lähettivät töitään

Vammaisten Kuvataidenäyttelyyn. Haastateltavista kolme on miestä ja he ovat 30-, 36-, ja 51-vuotiaita. Yksi on nainen ja iältään hän on 48-vuotias.

Haastattelulomakkeessa oli henkilöille kahdeksan avointa kysymystä jotka kaikki liittyivät kuvataiteisiin. Kysymyksissä kuvataide on korvattu sanalla maalaaminen, koska kuvataide sanana voi olla liian vaikea ymmärrettäväksi kehitysvammaisille henkilöille.

Olen analysoinnissa käyttänyt soveltaen apuna Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen teosta ”Haastattelun analyysi”. Olen analysoinut myös joitakin kysymyksiä yhdessä, koska niissä on samoja ja yhdistäviä piirteitä, sekä ne antavat yhdessä kattavampia vastauksia.

Analyysit

Ensimmäinen kysymys oli ”Miksi olet aloittanut maalaamaan?”, ja toinen ”Miltä sinusta maalaaminen tuntuu?”. Näiden kysymysten perusteella haastateltaville kuvataiteet tuovat positiivisia tunteita ja he tuntevat olonsa hyväksi, kun he tekevät kuvataidetta.

Vastauksia ensimmäiseen kysymykseen tuli monelta eri näkökulmalta. Muutamasta vastauksesta huomaa selvästi, että he pitävät kuvataiteista ja ovat harrastaneet niitä jo pidemmän aikaa. Eräessä vastauksessa henkilö ei osannut vastata itse kysymykseen, vaan hän on maininnut lempivärejään. Tämä voi esimerkiksi tarkoittaa, että värien luettelu osoittaa hänen erityisesti pitävän värien käytöstä työssään. Yhdessä vastauksessa henkilö kertoi aloittaneen maalauksen, koska hänellä ei ole ollut muutakaan tekemistä. Vastaus tässä jää hieman tulkinnanvaraiseksi. Tämä voi osoittaa, että hän on kenties vastahakoisesti aloittanut harrastamaan kuvataiteita.

Toiseen kysymykseen vastauksia tuli aikalailta yksimielisesti, sillä he kaikki ovat kertoneet kuvataiteen tuntuvan mukavalta. Tämä antaa pintapuolisen kuvauksen tunteista kuvataiteita kohtaan. Vastauksissa oli myös kerrottu kuvataiteen tuntuvan rohkealta sekä mukavalta siksi, kun saa samalla keskustella muiden kanssa. Eräessä

vastauksessa oli mielestäni hieno maininta: ”On mukavaa olla koko maailmankaikkeuden äärellä ja tehdä mahtavia tauluja.”. Vastauksista huomaa, että kuvataiteet antavat uusia positiivisia elämyksiä sekä hyvänolon tunnetta, kun saa tehdä sellaista missä tuntee olevansa hyvä.

Kolmas kysymys oli ”Mistä keksit aiheet sinun maalauksiin?”. Vastauksista huomaa, että kysymys oli vaikea vastattavaksi. Muutamissa vastauksissa oli, että kuvataiteiden aiheet tulevat malleista tai haastateltavat keksivät itse aiheensa.

Malleista keksityt aiheet on sinänsä ihan perusteltu vastaus, koska aiheet tulevat jostakin tietystä asiasta. Vastauksissa joissa oli kerrottu, että aihe on keksitty itse, huomaa, että vastaukseen ei ole osattu määritellä esimerkiksi ominaisuuksia tai ilmiöitä, joista olisi töihinsä ottanut aiheita.

Neljäs kysymys oli ”Miltä sinusta tuntuu, kun maalauksesi oli mukana Vammaisten Kuvataidenäyttelyssä?”. Vastauksista ilmenee, että se oli tuonut positiivisia tunteita sekä ilostuttanut myös, kun on menestynyt ja saanut oman työnsä näyttelyyn mukaan.

Muutamissa vastauksissa oli, että on tuntunut mukavalta tai hauskalta, kun työ oli ollut mukana näyttelyssä. Muutamissa vastauksissa oli mainintaa, että töitä on ollut muissakin näyttelyissä Vammaisten Kuvataidenäyttelyn lisäksi tai, että henkilö on menestynyt töillään. Myös eräässä vastauksessa oli itsevarmasti kerrottu: ”Ne on täyden kympin maalauksia.”. Tästä sekä muista vastauksista voi päätellä, että he ovat tietoisia menestymisestään. Menestyminen luultavasti on miellyttävää ja tuo hyvän olon tunnetta. Myös tietynlainen itsevarmuus ja tyytyväisyys omiin töihin ilmenevät vastauksissa.

Viides kysymys oli ”Onko kehitysvammaisuus vaikuttanut sinun maalaamis-harrastukseen?”. Vastauksista huomaa selkeän kahtiajaon. Joko kysymys oli liian vaikea, ettei siihen ole osattu vastata, tai puolestaan kehitysvammaisuus ei ole vaikuttanut harrastamiseen. Mahdollisesti kehitysvammaisuus on heille aivan normaali asia, ja heillä on hyvä minäkäsitys. Vastauksissa oli kuitenkin hyvin paljon tulkinnanvaraa.

Kahdessa vastauksista oli, että kehitysvammaisuus ei ole vaikuttanut harrastukseen. Eräässä vastauksessa olikin maininta, että siinä ei ole ongelmaa. Tästä voi esimerkiksi päätellä, että hän tiedostaa olevansa erilainen ja hänellä on realistinen minäkuva. Toisessa vastauksessa oli, että se ei ole varmaan vaikuttanut, koska taidot tulevat hyvistä käsistä. Kuitenkin lauseessa sana ”varmaan” tuo hieman ristiriitaa. Voi olla, että hän tiedostaa myös olevansa erilainen ja minäkuva on realistinen, mutta vastaus jää tässä tulkinnanvaraiseksi.

Kuudes kysymys oli ”Milloin olet aloittanut maalaamisen harrastamisen?”, seitsemäs ”Kuinka usein maalaat?” ja kahdeksas ”Missä paikoissa maalaat?”. Vastauksissa yhdistyi se, että haastateltaville Taidekeskus Kettuki on paikka, jossa he voivat kuvataiteita tehdä. Vastauksista voi päätellä, että Kettuki on heille tärkeä paikka, kun mainitsevat paikan lähes jokaisessa vastauksista. Se luultavasti tuo heille tietynlaista turvaa ja mielihyvää, kun on paikka jossa he voivat viikoittain käydä. He harrastavat kuvataidetta vähintään kerran viikossa ja tekevät kuvataiteita muissakin ympäristöissä. Näistä voisi päätellä, että kuvataiteet ovat heille yksi tärkeä harrastus ja ehkäpä elämäntapa.

Kuudennen kysymyksen perusteella haastateltavilla on erilaiset kuvataiteen harrastamisen taustat. Kahdessa vastauksessa oli kerrottu tarkka aika milloin on aloitettu kuvataiteiden harrastaminen, kuten ikä tai montako vuotta sitten. Kahdessa vastauksessa puolestaan alkamisajankohta oli suuntaa antava, esimerkiksi toinen henkilöistä oli aloittanut harrastuksen nuorempana. Kuitenkin kaikilla oli tietämys milloin he olivat aloittaneet harrastamisen. Myös lähes kaikki olivat maininneet harrastaneen kuvataiteita kotonaan ennen Kettukiin tuloa. Tästä voisi päätellä, että jokaiselle kuvataiteen harrastaminen on arkipäivää ja ollut monien vuosien ajan positiivinen kokemus, jota on haluttu jatkaa.

Seitsemännessä kysymyksessä lähes kaikki haastateltavista mainitsivat tekevänsä kuvataiteita Kettukissa kerran viikossa. He olivat kertoneet tarkasti montako kertaa viikossa tekevät kuvataidetta. Myös muutamissa vastauksissa oli mainittu, että haastateltava tekee kuvataidetta kotona silloin tällöin tai joka ilta. Tästä huomaa heillä olevan myös rutiinin omaiset käytännöt, jotka ovat monille kehitysvammaisille tärkeää. Se tuo heidän elämäänsä sisältöä ja myös kenties turvaa ja iloa.

Kahdeksannessa kysymyksessä mainittiin Taidekeskus Kettuki paikaksi, jossa he tekevät kuvataiteita. Se on paikka, jossa he voivat harrastaa kuvataiteita heille sopivin keinoin. Myös oma koti on tärkeä, mukava ja turvallinen paikka tehdä kuvataidetta. Muutamit henkilöt olivat maininneet myös tehneensä kuvataidetta muun muassa taideleirillä tai koulutuksessa. Nämä rikastuttavat kokemuksia ja antavat uusia ja jännittäviä tunteita sekä hyvää oloa.

Kokonaisuus

Kokonaisuutena ajatellen haastattelun vastaukset toivat aikalailla pintapuolisen näkemyksen itse haastateltavilta. Tämä toikin oman haasteensa vastausten analysointiin. Vastauksiin olisi tuonut syvyyttä, jos haastattelu olisi tapahtunut haastateltavien kanssa kasvotusten, jolloin haastateltaville olisi voinut tehdä keskustelun lomassa myös lisäkysymyksiä. Kuten Isomäkikin mainitsi vastauksissaan, että kehitysvammaisilta henkilöiltä ei saa riittäviä, jos minkäänlaisia, vastauksia haastattelun avulla. Heihin pitää luoda henkilökohtainen kontakti ja käyttää aikaa, että saadaan heiltä tärkeitä ja olennaisia tietoja itse työn kannalta.

Kehitysvammaisten ja lasten haastattelussa on samoja piirteitä. Kuten lasten haastattelussa on tärkeää, että kysymysten ja keskustelun rakentaminen lähtee lapsen elämämpiiristä sekä vuorovaikutuksessa otetaan huomioon lapsen herkkyys ja itsenäinen vastaaminen. (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 162).

Tulin myös huomanneeksi, että on hyvin olennaista käyttää haastattelun kysymyksissä kehitysvammaiselle soveltuvaa ja ymmärrettävää kieltä. Joissakin kysymyksissä vastaukset jäivät vastaamatta ja tästä huomasin, että kysymys oli ollut liian vaikea ja haastava. Kuten lastenkin haastatteluissa otetaan huomioon lapsen kielen ja kommunikaatiotapojen tavoittaminen sekä samalla hänen kehitystasonsa. (Ruusu vuori ym. 2005, 154).

Mutta kuitenkin näiden vastausten perusteella kuvataiteet tuovat haastateltaville positiivisia tunteita, kuten iloa, mukavuutta ja yleensäkin hyvän olon tunnetta. Myös

Vammaisten Kuvataidenäyttely oli tuonut hyvää oloa. Se oli tuonut muun muassa itsevarmuutta ja tyytyväisyyttä siitä, että on hyvä kuvataiteessa. Useimmiten kehitysvammaiset eivät epäilekään omia taitojaan, kun heidän annetaan luovasti suunnitella ja tehdä kuvataidetta. Myös vastauksista huomaa, että haastateltavat ovat sinut itsensä kanssa, joten heidän itsetuntemus ja minäkuva on hyvä. Tätä ei kuitenkaan voi täysin määritellä, koska ei tiedä onko haastateltava tietoinen erilaisuudestaan. Tässä tapauksessa täytyisi tuntea itse haastateltava huomattavasti paremmin. Mutta vastauksista huomaa, että kuvataiteet antavat turvaa ja myös jatkuvuuden tunnetta.

7 POHDINTA

Opinnäytetyötä oli mielenkiintoista tehdä. Aiheeni liittyi alusta alkaen kuvataiteisiin ja pääsin tarkastelemaan sitä kiinnostavalla tavalla. Työn teko oli myös haastavaa ja pääsin pohtimaan paljon erilaisia asioita. Etenkin näillä tavoin työ on antanut paljon uutta tietoa ja taitoa. Sain Vammaisten Kuvataidenäyttelystä paljon tietoa, jota on ollut ilo oppia.

Lähteinäni käytin suurimmaksi osaksi kirjallisuutta, koska koin sen luotettavimmaksi. Kirjallisuus on suhteellisen uutta, kaikki ovat 2000-luvun puolelta. Vanhimmissa kirjoissa tieto ei ole vanhentunut, joten pystyin sitä hyvin käyttämään. Kirjallisuutta olisin voinut käyttää hieman laajemmin. Tieto kuitenkin löytyi hyvin näistä kirjoista, joten en lähtenyt ottamaan tietoja monesta eri lähteestä samalla aikaa. Sain myös VAKU-projektin materiaalia, josta oli hyvä apu työssäni. Internetistä otin vain muutamia lähteitä, sillä niitä ei ollut muualla.

Työhön löytyi aika hyvin tietoa. Kirjallisuutta kehitysvammaisuudesta oli riittävästi, kuten psyykkiseen toimintakykyynkin. Kuitenkin työhöni käytin luovuutta, että sain asiat sopivaksi kokonaisuudeksi. Melkein kaikki tieto kuvataiteesta tuli omasta tietämyksestä ja kokemuksesta. Sitä pystyin hyvin hyödyntämään työssä.

Pohdin hyvin paljon työhöni asioita. Pohdinta olisi voinut kenties olla monipuolisempaa, mutta olen tyytyväinen tähänkin tulokseen. Se on antanut persoonallisen otteen työhöni. Olen laajentanut pohdinnalla myös omaa näkemystäni ja se on antanut itselleni paljon.

Haastattelua kehitysvammaisille oli mielenkiintoista ja haastavaa tehdä haastattelulomakkeen avulla, kun vastaukset jäivät pintapuolisiksi. Jos haastattelu olisi tapahtunut kasvotusten, niin se olisi antanut syvällisempiä tietoja ja samalla olisi päässyt tutustumaan henkilöihin paremmin. Onkin haastavaa haastatella kehitysvammaisia ja heihin pitää luoda henkilökohtainen kontakti sekä käyttää aikaa, että saadaan heiltä tärkeitä ja olennaisia tietoja itse työn kannalta. Kuitenkin olen tyytyväinen lomakkeilla tehtyyn haastatteluun. Kysymyksiä oli sopivasti ja ne olivat soveltuvia kehitysvammaisille. Kuitenkin niissä olisi voinut olla hieman enemmän monipuolisuutta. Kysymyksiä oli myös haastavaa tehdä kehitysvammaisille. Järjestelijöille kysymykset oli helpompi tehdä ja ne olivat aiheeseen kuuluvia ja sopivia. Heidän vastauksensa olivat hyviä.

Kehitysvammaisten haastattelussa tuli esille, että kuvataiteet vahvistavat heidän psyykkistä toimintakykyään. Kuvataiteet tuovat haastateltaville etenkin iloa, mukavuutta ja yleensäkin hyvän olon tunnetta. Myös Vammaisten Kuvataidenäyttely oli tuonut hyvää oloa sekä itsevarmuutta ja tyytyväisyyttä siitä, että on hyvä kuvataiteessa. Useimmiten kehitysvammaiset eivät epäilekään omia taitojaan, kun heidän annetaan luovasti suunnitella ja tehdä kuvataidetta. Myös vastauksista huomaa, että haastateltavien itsetuntemus ja minäkuva on hyvä. Tätä en voi kuitenkaan täysin määrittellä, koska en tiedä onko haastateltava tietoinen erilaisuudestaan. Tässä tapauksessa täytyisi tuntea itse haastateltava huomattavasti paremmin. Mutta vastauksista huomaa, että kuvataiteet antavat turvaa ja myös jatkuvuuden tunnetta.

LÄHTEET

- Aarnio H. & Enqvist E. 2003. Avoin tiedusteleminen. Viitattu 22.9.2010.
<http://openetti.aokk.fi/diana/AvoimKysymykset.htm>.
- Anttila, Lähdesmäki, Ojanen, Oksala & Paavilainen. 2006. Persoona 5;
Persoonallisuuspsykologia. 1.-2. painos. Helsinki. Edita.
- Hyvärinen M. (toim.), Nikander P. & Ruusuvuori J. 2010. Haastattelun analyysi.
Tampere. Vastapaino.
- Iisalmen lyseon kuvataiteen opetusmateriaali. 2004.
- Kaski M. (toim.), Manninen A., Mölsä P. & Pihko H. 2002. Kehitysvammaisuus. 1.-
2. painos. Helsinki. WSOY.
- Kettuki WebSystem Mediatavast. 2010. Kettuki Taidekeskus. Viitattu 1.12.2010.
http://www.kettuki.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=71.
- Laurell L., Nordman P. & Suvikas A. 2006. Kuntouttava lähihoito. Helsinki. Edita.
- Malm M., Matero M., Repo M. & Talvela E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin;
Vammaistyön perusteet. Porvoo. WSOY.
- Ruusuvuori J. & Tiittula L.(toim.) 2005. Haastattelu; Tutkimus, tilanteet ja
vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino.
- Wäinö Aaltosen Seuran VAKU-projektin aineisto. 2010.

Liite 1

Haastattelusuostumus

Suostun haastateltavaksi vammaistyön lähihoitaja-opiskelija

Emma Lappeteläisen opinnäytetyötä varten.

Opinnäytetyön aiheena on psyykkinen vahvistuminen kuvataiteen avulla.

Haastattelussa käyttämiäni vastauksia saa käyttää opinnäytetyössä
ja niitä tulee kunnioittaa.

Myös tekemiäni kuvataideteoksia saa käyttää opinnäytetyössä.

Opinnäytetyössä ei mainita missään vaiheessa nimeäni
eikä siinä ole tunnistettavaa tietoa ellei tästä toisin sovita.

Paikka ja päivämäärä

Haastateltavan allekirjoitus

Liite 2

Opinnäytetyö-haastattelu

Nimesi:

Ikäsi:

Seuraavaksi tulevat haastattelun kysymykset opinnäytetyötä varten. Pyri vastaamaan kaikkiin kysymyksiin. Jos vastaukseen varattu tila ei riitä, voit jatkaa haastattelulomakkeen taakse vastaustasi. Mainitse myös nimesi yhteydessä, jos olet tehnyt haastattelun yhdessä jonkun muun, esim. avustajan kanssa. Kun olet vastannut haastattelun kysymyksiin, lähetä ne valmiissa vastauskuoressa takaisin 15.10 mennessä.

1. Miksi olet aloittanut maalaamaan?

2. Miltä sinusta maalaaminen tuntuu?

3. Mistä keksit aiheet sinun maalauksiin?

4. Miltä sinusta tuntuu, kun maalauksesi oli mukana Vammaisten
Kuvataidenäyttelyssä?

5. Onko kehitysvammaisuus vaikuttanut sinun maalaamis- harrastukseen?

6. Milloin olet aloittanut maalaamisen harrastamisen?

7. Kuinka usein maalaat?

8. Missä paikoissa maalaat?

Kiitos ajastasi ja vastauksistasi!

Liite 3

Haastattelukysymykset järjestäjöille

1. Miten olet lähtenyt mukaan valtakunnalliseen vammaisten kuvataidenäyttelyyn eli Vammaisten kuvataideprojektiin VAKU:un?
2. Mitkä ovat olleet tehtäviäsi Jyväskylän vammaisten kuvataidenäyttelyssä?
3. Miten teokset on valittu Jyväskylän vammaisten kuvataidenäyttelyyn? Entä millä perustein?
4. Mitä Jyväskylän vammaisten kuvataidenäyttely on antanut sinulle?
5. Miten luulet Jyväskylän vammaisten kuvataidenäyttelyn vaikuttavan taitelijoihin (mm. kehitysvammaisiin)?
6. Miten luulet kuvataiteiden vaikuttavan taiteilijoihin (mm. kehitysvammaisiin)?